

Coperta: DAVID DORIAN

Lector: VOICHIȚA-MARIA SASU

© Kornelius Politzky, 1995  
Prima ediție în poloneză  
Podrecznik Madro'sci, Philed Krakow, 1994

© Editura Limes, 2015  
pentru versiunea română  
Str. Snagov, 3/19  
3400 Cluj-Napoca  
Tel./fax: 0264/544109; 0723/194022  
Email: edituralimes@yahoo. com

ISBN: 978-973-726-913-3

JOSEPH-MARIA BOCHENSKI

# MANUAL DE ÎNȚELEPCIUNE

Argument: VASILE IGNA  
Prefață: KORNELIUS POLITZKI  
Postfață: EDWARD SWIDERSKI

*Traducere: MIRCEA PETEAN*

Ediția a V-a

LIMES

în calea unui contact veridic cu noi înșine și puțin propice cultivării regulilor de viață pe care Bochenski le formulează. Există, totuși, filosofie în acest text, înainte de toate raționalitatea „common sense”-ului, cea mai potrivită pentru a completa și însoți în cotidian viziunea cosmocentrică supusă încercării riguroase a filosofiei „analitice”. Pe planul comportamentului personal, această convingere ar trebui să-și găsească expresia într-o formulă identică cu, sau în tot cazul apropiată de, cea pe care Bochenski nu înceta s-o repete anturajului său: nu vă lăsați mânați de vanitate și nu practicați decât virtuți care vă sunt cu adevărat la îndemână. La urma urmei, omul nefiind „decât un foarte mic și neputincios fragment din univers”, ar trebui să se poată bucura de „această fracțiune de secundă de care dispune”.

Edward Swiderski  
Fribourg, mai 2000

## CUPRINS

|                       |   |
|-----------------------|---|
| <i>ARGUMENT</i> ..... | 5 |
| <i>PREFAȚĂ</i> .....  | 7 |

|                      |    |
|----------------------|----|
| CUVÂNT ÎNAINTE ..... | 11 |
| INTRODUCERE .....    | 17 |

|                                   |    |
|-----------------------------------|----|
| A. PRINCIPII FUNDAMENTALE.....    | 21 |
| 1. Prima lege .....               | 22 |
| 2. Primatul vieții .....          | 24 |
| 3. Bucuria și sensul vieții ..... | 28 |
| 4. Autonomia.....                 | 32 |
| 5. Prudența.....                  | 38 |
| 6. Moderația .....                | 45 |
| 7. Tăria .....                    | 49 |
| 8. Obiectivitatea .....           | 52 |

|                                                    |    |
|----------------------------------------------------|----|
| B. REGULI DE COMPORTARE FAȚĂ DE<br>APROAPELE ..... | 55 |
| 9. Principiul fundamental .....                    | 56 |
| 10. Circumspecția.....                             | 58 |
| 11. Problemele celorlalți .....                    | 64 |
| 12. Discreția.....                                 | 66 |
| 13. Distanța .....                                 | 68 |

|                        |    |
|------------------------|----|
| 14. Simpatia.....      | 69 |
| 15. Fidelitatea.....   | 75 |
| 16. Solidaritatea..... | 77 |

|                                       |    |
|---------------------------------------|----|
| C. MORALĂ, ETICĂ ȘI ÎNȚELEPCIUNE..... | 83 |
| I. Morala.....                        | 84 |
| II. Etica.....                        | 89 |
| III. Înțelepciunea.....               | 92 |
| IV. Morală și înțelepciune.....       | 97 |
| V. Morala religioasă.....             | 99 |

|                           |     |
|---------------------------|-----|
| APENDICE.....             | 105 |
| TABLA DE LEGI.....        | 105 |
| TABLA METATEOREMELOR..... | 111 |

|               |     |
|---------------|-----|
| POSTFAȚĂ..... | 114 |
|---------------|-----|

## TITLURI AFLATE (ÎNCĂ) ÎN STOCUL EDITURII

### Colecția BIBLIOTECA ROMÂNEASCĂ

- Octavian Goga, *Correspondența primită*, vol. I-II-III, 80 lei
- Valeriu Anania, *Publicistica*, vol. I-II, 75 lei
- George Barițiu, *Biografii literare*, 156 pag. A5, 15 lei
- Lucian Valea, *Opera literară*, vol. I-VI, 1500 pag. A5, 100 lei

### Colecția RESTAURATIO (religie, teologie)

- Rudolf Otto, *Sacrul. Despre numinos* (trad. de I. Milea și S. Irimeia), 404 pg. A5, 35 lei
- Romano Guardini, *Artă și revelație* (trad. de Ioan Milea), 142 pag. A5, 15 lei
- Ioan Bunea, *Fenomenologia conștiinței morale* (pref. de Ioan Chirilă), 192 pag., 19 lei
- Ioan Bunea, *Psihologia rugăciunii* (pref. de Ioan Chirilă), 142 pag., 15 lei
- Dumitru Țuculescu, *În căutarea adevărului moral*, 260 pag. A5, 10 lei
- Daniel Nicolae Vălean, *Istoria Bisericii Universale până la Marea Schismă*, 254 pg. A5, 25 lei
- Daniel Nicolae Vălean, *Creștinismul egiptean din sec. al IV-ea*, 194 pg. A5, 20 lei
- Daniel Nicolae Vălean, *Erezii, controverse schisme în primul mileniu creștin*, 254 pg. A5, 25 lei
- Ilie Aurelian Giurgiu, *Calea, Adevărul, Viața* (prez. de Mircea Petean), 262 pg., 25 lei

### Colecția PARADIGME (studii din domeniul științelor umane și sociale)

- Doina Pologea, *O fereastră spre sacru. Introducere în opera lui Bartolomeu Valeriu Anania* (pref. de Dorin Ștefănescu), 278 pag. A5, 29 lei
- Nicolae Mazilu, Mircea Porumbreanu, *Devenirea mecanicii cuantice*, 320 pg. A5, 30 lei

**A****PRINCIPII  
FUNDAMENTALE**

Preceptele înțelepciunii menționate în acest manual se împart în două clase. Prima cuprinde principiile fundamentale iar a doua legile care vizează aproapele.

Principiile fundamentale pot fi clasate în opt grupe. E mai întâi prima lege a înțelepciunii (1). Toate celelalte sunt aplicații, fie în vederea finalității acțiunii: principiul priorității vieții (2), al sensului vieții și al plăcerii (3) fie cu privire la acțiune ca atare: principiul autonomiei (4) și, în raport cu modul acțiunii: principiile prudenței (5), moderației (6), tăriei (7) și obiectivității (8).

## 1. Prima lege

În ce scop, în numele a ce acționează omul înțelept? Dacă adresăm această întrebare oamenilor simpli, dar cu judecată, obținem întotdeauna același răspuns: înțeleptul acționează ca să-și asigure o viață lungă și fericită. Nu este înțelept ci prost, de pildă, cel ce-și riscă inutil viața. Prost este și cel ce se destăinuiește oricui ca și cel ce-și face dușmani fără motiv. Pentru simplul fapt că înțelepciunea pretinde să-ți fixezi drept scop o viață lungă și bună. Această opinie universal împărtășită poate fi prezentată sub forma următoarei legi:

### *1. Acționează în așa fel încât să trăiești fericit îndelung.*

Aceasta este prima și cea mai importantă lege a înțelepciunii. Este o axiomă din care – cu datele experienței – se deduc toate celelalte legi. Se poate spune și că, invers, tot ceea ce o contrazice este o prostie. Îi este atribuită marelui înțelept englez Whitehead următoarea definiție: a fi rațional (adică înțelept), înseamnă în primul rând a trăi; în al doilea rând a trăi bine; în al treilea rând a trăi și mai bine.

Ar mai fi de notat, de asemenea, că ultima parte a legii noastre este o abreviere a celei de-a patra porunci biblice „ca să-ți

fie bine și să trăiești ani mulți pe pământ” (Deut. 5, 16).

Această lege corespunde uneia dintre legile fundamentale care guvernează organismele vii. Fiecare organism, plantă, bacterie sau animal încearcă să-și apere viața și să o facă cât se poate de bună. Dar omul este un animal deosebit astfel încât el poate încălca legile biologice. În conștiința sa, aceste legi corespund unor reguli cărora poate să li se supună sau nu.

Două remarci au importanță aici. Legea noastră nu este una morală, așadar este lipsită de necesitatea proprie legilor morale; este o axiomă, dar o axiomă liber acceptată. Fiecare poate să și-o asume sau s-o respingă. Vom discuta această diferență în capitolul C (2).

Pe de altă parte, contrar tuturor celorlalte precepte ale înțelepciunii, această lege se aplică în mod universal și fără excepție. Când este vorba de celelalte legi, principiul moderației (6) trebuie să fie subînțeles, adică ele nu trebuie percepute ca fiind întrutotul universale. Înțelepciunea, contrar moralei, este dialectică.

## 2. Primatul vieții

Primul principiu determină scopul oricărei acțiuni umane: viața lungă și fericită. Dar, în timp ce toată lumea pare a fi de acord cu acest principiu, diferențe de opinie apar atunci când este vorba despre interpretarea sa, adică în ceea ce privește sensul expresiei „viață lungă și fericită”. Prin urmare, însuși conceptul de înțelepciune depinde de aceste interpretări. Pentru un musulman, de pildă, viața lungă și fericită este viața din ceruri; înțelepciunea lui îl învață, deci, că trebuie să moară într-un război sfânt.

Cu toate acestea, printre numeroasele interpretări ale „vieții fericite” (dintre care majoritatea au, de altfel, un caracter religios și aparțin deci mai degrabă moralei religioase decât înțelepciunii), găsim și interpretarea profană cea mai naturală și cea mai comună. Conform acesteia, viața fericită este viața aici, pe pământ, o viață fără suferinți, însoțită de plăceri și trăită în bunăstare și într-un anturaj plăcut: este o viață de activitate multumitoare, în bune relații cu ceilalți.

Nu un singur ideolog s-a făcut vinovat, în acest punct, de înșelătorie, încercând în chip fraudulos să ascundă sub expresia „viață fericită” ceva cu totul diferit. Se pare însă că omul de pe stradă știe să se apere cum trebuie împotriva acestei înșelătorii.

Când cineva vrea să-l convingă că viața fericită constă, de pildă, în supunerea oarbă față de legile moralei și ale poliției, el rămâne sceptic. E chiar de mirare să vezi cum acest om, care devine atât de ușor victima ideologilor, știe să înțeleagă limpede esențialul: ceea ce este, după el, viața fericită.

Ca să evităm neînțelegerile, se cuvine să amintim faptul că înțelegem să prezentăm aici consecințele acestei interpretări a cuvântului „înțelepciune”. Așadar, nu dovedim justetea preceptelor ci doar că ele sunt consecințe ale principiului fundamental.

Principiul primatului vieții cuprinde două părți. În prima, ne recomandă să vedem asupra vieții, iar în a doua asupra vieții fericite. Regula echivalentă primei părți este următoarea:

*2. Protejează-ți, înainte de toate, viața și sănătatea.*

În timpul bătăliei de la Monte Cassino, drumurile aflându-se sub focul dușmanului, erau mărginite de pancarte pe care scria:

*2.01. Nu fi prost; nu te lăsa ucis!*

Înțelepciunea reia acest adagiu care este, într-adevăr, evident. Întâlnim, totuși, aici, probleme privind situațiile limită ale

LIBRIS we know books

martiriului și sinuciderii. Morala și înțelepciunea iau, în această privință, poziții foarte diferite. Morala distinge net martiriul de sinucidere, pentru că după ea sinucigașul – spre deosebire de martir – are ca scop propria moarte. Dar, pentru înțelepciune, această distincție nu este esențială. Pentru ea martiriul este o sinucidere căci sinuciderea este un act care atrage după sine în chip necesar moartea sinucigașului, ca, de pildă, saltul de la etajul al 15-lea, consumarea unei otrăvi etc. Or, martirul împlinește, el însuși, un astfel de act atunci când refuză să-și trădeze cauza în condițiile în care acest refuz are drept consecință, în chip necesar, moartea sa. Diferența între un astfel de refuz și, de pildă, saltul de la etajul 15, constă exclusiv în aceea că, în cazul sinuciderii, moartea este legată de act prin legi naturale, în timp ce, în cazul martiriului, această legătură este stabilită prin voința persecutorului.

Pe de altă parte, morala consideră orice viață drept valoare superioară, în timp ce înțelepciunea nu atribuie această valoare oricărei vieți ci doar vieții fericite. Ca urmare, ea interzice martiriul care este pentru ea sinucidere nelegitimă dar recomandă aceeași sinucidere într-un caz particular. Preceptul ei este:

## 2.1. Când viața îți pare negreșit și iremediabil de nesuportat, ia-ți zilele.

Vechii înțelepți spuneau „porta semper aperta est” – ușa este întotdeauna deschisă. Justificarea acestui precept este ușoară. Să ne imaginăm un om care suferă îngrozitor și care știe că nu va găsi ușurare; el nu are deci nici o posibilitate să ducă o viață fericită. Vedem intuitiv că acest om, dacă admite prima lege a înțelepciunii, trebuie să se sinucidă.

Un răspuns implicit la problema cunoașterii a ceea ce este o viață de nesuportat va veni dinspre considerațiile privitoare la cea de-a doua parte a preceptului nostru care ne cere să avem o viață fericită.

## 2.2. Exceptând situațiile excepționale, plasează-ți viața și sănătatea deasupra tuturor celorlalte lucruri.

Circumstanțele excepționale sunt acelea care impun sinuciderea. Această lege este, ea însăși, o consecință directă a principiului fundamental. Căci, ca să ai parte de o viață fericită, înainte de toate trebuie să trăiești și să fii sănătos. Nici o viață fericită nu este posibilă altfel.

În sfârșit, să remarcăm că, dacă preceptul primatului vieții este indubitabil în înțelepciune, el este probabil pricină de cel mai mare scandal în ochii moralistului.



### 3. Plăcerea și sensul vieții

#### 3. Bucură-te de viață.

Deoarece, cum zice poetul, nu trăim decât o singură dată. Înțeleptul nu risipește, deci, nici o firimitură de plăcere pe care viața i-o oferă. Atenție! Această lege nu este valabilă decât în cadrul principiului moderației 6 (a se vedea și legea 6. 31).

Acest principiu poate fi formulat și după cum urmează:

#### 3.1. Străduiește-te să ai plăcere și cât mai puțină durere posibil.

Prezentat astfel, principiul pare evident căci corespunde uneia dintre legile fundamentale ale vieții. Însă omul, și probabil doar omul, poate să nu asculte de el. Anumiți filosofi au ridicat chiar încălcarea sa la demnitatea unei datorii morale.

Or, pentru a te putea bucura de viață, această viață trebuie să aibă un sens. Sensul și fericirea nu sunt același lucru. De pildă, cineva care evită un pericol sau încearcă să învingă o suferință are desigur un sens în viață dar asta nu înseamnă că l-am putea numi fericit. Sensul vieții este deci o condiție necesară dar nu și suficientă a fericirii.

#### 3.2. Fă în așa fel încât viața ta să aibă întotdeauna un sens.

Viața unui om are un sens, la un moment dat, dacă în acest moment el tinde înspre un scop sau se bucură de prezent (una nu o exclude pe cealaltă); aici există deci două legi ale înțelepciunii. Prima are în vedere scopurile:

#### 3.21. Să ai mereu un scop de atins.

Se știe că mulți oameni se îmbolnăvesc sau mor imediat după ce au ieșit la pensie. Cauza pare a fi chiar pierderea scopurilor care trebuie atinse, a sarcinilor care trebuie îndeplinite. Or, există mii de scopuri și de sarcini posibile de săvârșit în viața fiecărui om. Sfatul care poate fi dat oamenilor care trebuie să iasă la pensie este acela de a-și pregăti retragerea găsind noi sarcini și fixându-și noi obiective.

Cu toate acestea, viața are sens și atunci când omul nu tinde către nici un scop ci se bucură de clipă. De unde legea:

#### 3.22. Bucură-te de clipă.

Contrariul a ceea ce pretinde această lege poartă numele savant de „mediatizare universală”. Ea constă în a concepe totul, fără excepție, ca mijloc pentru un scop.